

Naselbinski ostanki iz 1. st. pr. n. š. v Fornačah pri Piranu

Marko STOKIN

Izvleček

S sondiranjem v Fornačah pri Piranu so bili odkriti trije zidovi, zgrajeni v dveh fazah. V rimskem času je objekt ležal zelo blizu morske obale. V nasutju med zidovi je bila najdena množica školjk in polžev. Arheološke ostaline iz enotne plasti kažejo, da je bilo najdišče poseljeno v 1. st. pr. n. š. (keramika s črnim premazom, amfore tipa Lamboglia 2, italo-megarska čaša, poznorepublikanski oljenki, siva severnoitalska keramika, obroček za nošnjo strigila, fibula srednjelatenske sheme). Posamične najdbe pa dokazujejo življenje še v 1. st. n. š. (*terra sigillata*, keramika tankih sten, bronast novce in morda še fibula tipa Jezerine).

LEGA NAJDIŠČA IN OPIS IZKOPANEGA PREDELA

Fornače pri Piranu so star toponim za kraj, ki leži nedaleč stran od Bernardina, kjer je nekoč stal gotski samostan sv. Bernarda Sienskega¹ in kjer je bil najden tudi antični nagrobnik.²

De Franceschi povezuje ime Fornače (ital. fornace; lat. *fornax*, -*acis*, peč) z nekdanjo pečarsko dejavnostjo v tem kraju.³ Arheološke ostaline ležijo v amfiteatralni dolini ob obali, neposredno ob obalni cesti Bernardin - Piran, na območju, kjer so sredi prejšnjega stoletja pri gradnji tovarne mila Selvetti verjetno uničili velik del arheološkega najdišča. Kot poroča Morteani, so na mestu, kjer zdaj stojijo objekti nekdanje tovarne, odkrili temelje rimskih stavb z mozaiki, novce in fragmente posod.⁴

Poleti 1986 je Medobčinski zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Piran opravil arheološka sondiranja neposredno ob gradbeni jami za čistilno napravo.⁵ Arheološko sondo velikosti 10 × 5 m (sl. 1) smo naredili neposredno ob dovozni cesti in je obsegala predel, poimenovan P 1, na katerem so z mehanizacijo že izkopal gradbeno jamo in tako odstranili kulturne plasti. Ta del sonde smo samo očistili in dokumentirali. V drugem delu sonde, velikem 6 × 3,2 m in poimenovanem P 2, pa smo pod 0,70 m debelim recentnim erozijskim nanosom odkrili tri zidove (sl. 2),⁶ ki potekajo v smeri sever-jug. Zid št. 2 (dolž. 3,30 m, šir. 0,60 m) in zid št. 1 (dolž. 3,00 m, šir. 0,60 m) sta ohranjena do višine 1,90 m in grajena v tehniki *opus reticulatum*. Zid št. 2 z izstopajočim predelom (dolž. 0,60 m, šir. 0,20 m), kasnejšo tlorisno dozidavo in odprtino za lesen tram (sl. 3) je bil verjetno funkcio-

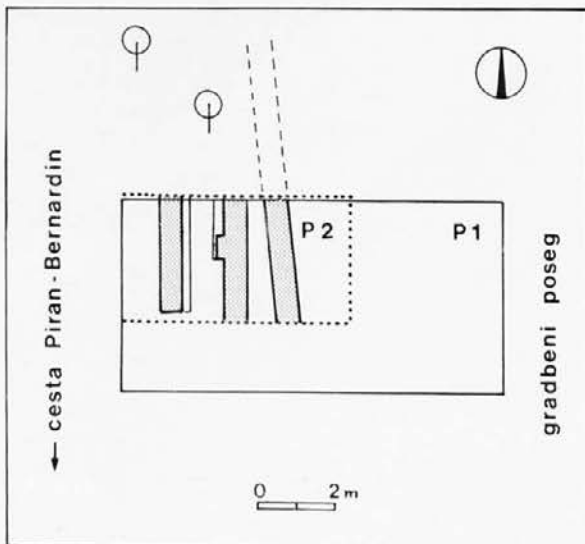
Abstract

Test excavations at Fornače near Piran disclosed three walls built in two stages. In Roman times the structure must have been close to the seashore. A large amount of shells and snails were found in a dump among the walls. Archaeological remains from a uniform layer indicate the site was inhabited in the 1st century B.C. (black glaze ware, amphorae of Lamboglia 2 type, an Italo-Megarian bowl, two Late Republican oil lamps, gray north Italic pottery, a strigilis ring, a fibula of Middle La Tène scheme). Some finds prove, that life continued into the 1st century A.D. (*terra sigillata*, thin walled pottery, bronze coin and possibly also a fibula of Jezerine type).

nalno povezan z zidom št. 3. Zid št. 3 (dolž. 3,28, šir. 0,63 m), ohranjen do višine 1,46 m, je od zidu št. 2 oddaljen 0,45-0,73 m in grajen v tehniki *opus incertum*. Na vzhodni steni je imel fragmentarno ohranjen sivo-črn omet in je bil po funkciji verjetno nosilni zid objekta, ki je nastal ob zidu št. 2. Zidova št. 1 in št. 2 sta, sodeč po tehniki izdelave, verjetno starejša kot zid št. 3, vendar njune funkcije ni mogoče določiti.

Sl. 1: Fornače pri Piranu. Situacija sonde - prostora 1 in 2, M. 1:200.

Fig. 1: Fornače near Piran. Test trench, areas 1 and 2; scale 1:200.

Zaradi pogrezanja obale⁷ ležijo temelji zidov št. 2 in 3 0,96 m pod današnjo morsk gladino.

Prostori med zidovi v P 2 so bili zapolnjeni z enotno rjavorumeno zemljo. Drugačnih zemeljskih plasti nismo opazili. Poleg posameznih kosov gradbenega materiala in drobnih najdb, ki so ležale v prostorih med zidovi, je bilo predvsem v profilih (sl. 4) opaziti težko razpoznavne plasti zdrobljenih školjk in polžev. Školjke in polži so se množično pojavljali tudi v že izkopanem predelu sonde P 1.

Analize kažejo, da so se najpogosteje pojavljale tele vrste školjk in polžev: *Arca noae*, *Pecten jacobaeus*, *Trunculariopsis trunculus*, *Murex brandaris*, *Cerithium vulgatum*, *Spondylus gaedropus*, *Chlamys opercularis*.⁸ Podobni polži in školjke so se pojavljali tudi v Serminu⁹ in na otoku Visu,¹⁰ vendar nimamo dovolj podatkov, da bi ta pojav lahko tudi interpretirali. Morda ga lahko povežemo z Benussijevim podatkom, da "so v okolici sv. Bernarda odkrili ostanke barvarne škrlata (velike količine polžev), mozaični tlak, sarkofag, vodnjak, opeko, keramiko, steklenino in drugo".¹¹

Sl. 2: Fornače pri Piranu. Vertikalni posnetek zidov.

Fig. 2: Fornače near Piran. Vertical view on the walls.

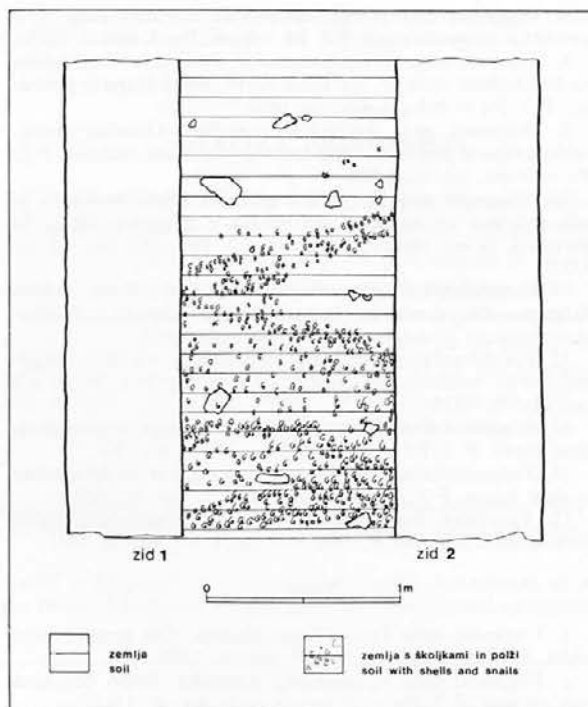

KATALOG NAJDB

- mere: Pr = premer D = dolžina
Pu = premer ustja Š = širina
Pd = premer dna V = višina
- trdota: T / določena po Mohsovi devetstopenjski trdotni lestvici samo na premazu keramike s črnim premazom;
- barva keramike je določena samo orientacijsko, brez barvnih tablic;
- kovine: vse kot keramika;
- pri najdbah je naveden tudi predel v sondi: P 1 ali P 2;
- najdbe so shranjene v Pomorskem muzeju Sergej Mašera Piran, inv. št. 1300-1563.

Tabla 1

1. Fragment italo-megarske čaše. Siva keramika, prevlečena s črnim mat premazom, okrašena z reliefnim ornamentom, ki prikazuje vodoravni vzporedni liniji, med katerima je niz rozet, pod tem pasom pa je vrsta kvadratov in navpičnih črt. P 1. Pu = 12 cm, inv. št. 1350. Sl. 5: 1. Stokin 1987b, 88, sl. 2.
2. Posodica tankih sten. Sive barve, z ohranjenim črnim premazom, okrašena z reliefnim motivom lusk, pod katerimi je kolesčkan okras. P 2. Pu = 9 cm, inv. št. 1351. Sl. 5: 2.
3. Fragment dna in ostenja. Verjetno italo-megarska čaša. Rjave barve, ornamentirana z reliefnim motivom lističev. P 2. Pd = 5 cm, inv. št. 1305. Sl. 5: 3.
4. Fragment oljenke. Svetlooranžne barve, hrapave površine. P 1. Š nosu = 3,5 cm, inv. št. 1317.
5. Fragment oljenke. Oranžne barve, hrapave površine. P 1. Š nosu = 4 cm, inv. št. 1395.
6. Fragmentirano dno posode na nizki nogi. Premaz temnorjave barve, brez leska, slabo ohranjen. P 1. Pd = 7,5 cm, T = 3, inv. št. 1300.

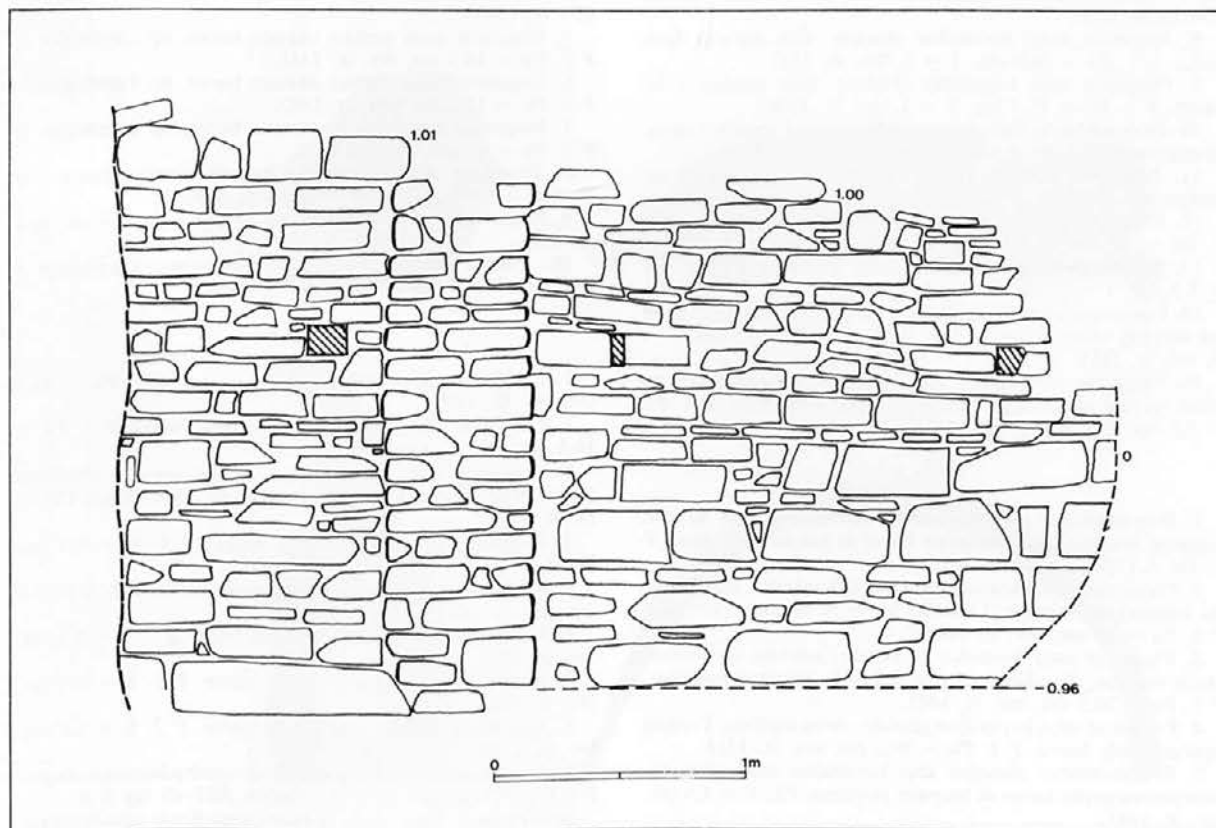

Sl. 4: Fornáčah pri Piranu. Profil med zidoma 1 in 2.

Fig. 4: Fornáčah near Piran. Vertical section among walls 1 and 2.

Sl. 3: Fornáčah pri Piranu. Zahodna stranica zidu št. 2.

Fig. 3: Fornáčah near Piran. Western side of wall 2.

7. Fragment dna posode ali skleda na nizki nogi. Črn premaz je slabo ohranjen. P 2. Pd = 8 cm, T = 4, inv. št. 1425.
8. Fragment ustja keramične posode. Posoda je bila izdelana na lončarskem vretenu, rjavkaste barve, rahlo hrapave površine. P 2. Pu = 9,4 cm, inv. št. 1402.
9. Fragment ustja keramične posodice. Oranžne barve, rahlo hrapave površine, izdelan na lončarskem vretenu. P 2. Pu = 9 cm, inv. št. 1408.
10. Fragment ustja keramične posode. Rjava keramika je bila izdelana na lončarskem vretenu, s primesmi sljude in kremenca, in ima raskavo površino. P 1. Pu = 9,1 cm, inv. št. 1353.
11. Fragmentirano ohranjena posodica. Rjave barve, s slabo razpoznavnim premazom rdeče-sive barve, izdelana na lončarskem vretenu. P 2. Pu = 7,3 cm, inv. št. 1357.
12. Fragmentirano ustje manjše keramične posodice. Oranžne barve, izdelano na lončarskem vretenu. P 1. Pu = 6,9 cm, inv. št. 1423.
13. Fragment dna keramične posode na nogi, s premazom črne barve. P 2. Pd = 8,6 cm, T = 4, inv. št. 1464.
14. Fragmentirano dno posode s premazom svetlooranžne in črne barve. P 2. Pd = 10,2 cm, T = 5, inv. št. 1425.
15. Fragment dna keramične posode s slabo ohranjenim premazom črne barve. P 2. Pd = 10 cm, T = 4, inv. št. 1437.

Tabla 2

1. Fragment ustja keramičnega pladnja. Črn premaz brez leska. P 2. Pu = 24 cm, T = 4, inv. št. 1326.
2. Fragment ustja keramičnega krožnika. Slabo ohranjen rjav premaz. P 2. Pu = 23 cm, T = 4, inv. št. 1314.
3. Fragment keramičnega krožnika. Črn mat premaz. P 2. Pu = 22,1 cm, T = 4, inv. št. 1318.
4. Fragmentirano ustje krožnika. Premaz rjave barve. P 2. Pu = 21 cm, T = 5, inv. št. 1351.
5. Fragment ustja keramične skledice. Črn satenast premaz. P 2. Pu = 20 cm, T = 5, inv. št. 1405.
6. Fragmentirano ustje keramične posode. Črnorjav premaz z leskom. P 1. Pu = 18,6 cm, T = 7, inv. št. 1325.
7. Fragment ustja in oboda keramične skledice. Črn premaz brez leska. P 2. Pu = 18,6 cm, T = 6, inv. št. 1338. Stokin 1987b, 88, sl. 2.
8. Fragment ustja keramične skodele. Črn premaz brez leska. P 1. Pu = 16,0 cm, T = 5, inv. št. 1307.
9. Fragment ustja keramične skodele. Rjav premaz z leskom. P 1. Pu = 15,4 cm, T = 4, inv. št. 1320.
10. Fragmentarno ohranjena skleda iz sive keramike, ornamentirana z žlebom. P 1. Pu = 22 cm, inv. št. 1414.
11. Fragment ostenja manjše keramične posodice. Črn, lesketajoč se premaz. P 1. V = 2,8 cm, T = 7, inv. št. 1302.
12. Fragment dna keramične posodice. Črn mat premaz. P 1. Pd = 5,2 cm, T = 6, inv. št. 1405.
13. Fragment dna keramične posode. Črn premaz. P 1. Pd = 6,6 cm, T = 6, inv. št. 1310.
14. Fragmentirano dno keramične posode z vtisnjenim žigom na notranji strani. Premaz črne barve. P 1. Pd = 8 cm, T = 9, inv. št. 1311.
15. Fragment dna posode. Na notranji in zunanji strani so vidni vrezani znaki. Rjav premaz s črnim odtenkom. P 1. Pd = 5,4 cm, T = 9, inv. št. 1312.

Tabla 3

1. Fragmentirano ustje keramične skleda, izdelane na lončarskem vretenu. Rdečooranžne barve in hrapave površine. P 2. Pu = 17,0 cm, inv. št. 1335.
2. Fragment ustja keramične skleda ali krožnika, izdelanega na lončarskem vretenu. Oranžne barve in hrapave površine. P 1. Pu = 20 cm, inv. št. 1460.
3. Fragment ustja krožnika ali skleda, izdelane na lončarskem vretenu. Rjavkastooranžne barve in hrapave površine. P 1. Pu = 20,1 cm, inv. št. 1465.
4. Fragment ustja keramične posode - *terra sigillata*. Premaz opečno rdeče barve. P 2. Pu = 19,5 cm, inv. št. 1314.
5. Fragmentarno ohranjen vrat keramične steklenice, rumenkastooranžne barve in hrapave površine. P 2. V = 4,6 cm, inv. št. 1445.

6. Fragment ustja keramične posode, izdelane na lončarskem vretenu. Svetlooranžne barve in nekoliko hrapave površine. P 2. Pu = 11,6 cm, inv. št. 1455.
7. Fragment ustja in oboda keramične posode svetlooranžne barve, izdelane na lončarskem vretenu. P 1. Pu = 11,4 cm, inv. št. 1457.
8. Fragment ustja keramične posode temnosive barve, izdelane na lončarskem vretenu. Na zunanji strani je motiv navpičnih poševnih linij. P 1. Pu = 20,8 cm, inv. št. 1459.
9. Fragment ustja keramične posode, izdelane na lončarskem vretenu, črne barve in hrapave površine. Na zunanji strani so vidne navpične vreznine. P 2. Pu = 21,4 cm, inv. št. 1484.
10. Fragment dna keramične posodice, izdelane na lončarskem vretenu, oranžne barve. P 2. Pd = 5,6 cm, inv. št. 1500a.
11. Fragment dna keramičnega kozarca, izdelanega na lončarskem vretenu, rdečerrjave barve, rahlo hrapave površine. P 2. Pd = 2,8 cm, inv. št. 1500b.
12. Fragment dna keramične kozarca, izdelanega na lončarskem vretenu, rdeče barve. P 1. Pd = 3,4 cm, inv. št. 1472.
13. Fragment dna keramične posode, rdečkastorjave barve, brez premaza. P 1. Pd = 7,6 cm, inv. št. 1486.
14. Fragment dna keramične posode, rjave barve, brez premaza. P 1. Pd = 8,2 cm, inv. št. 1487.
15. Fragment dna keramične skleda ?, sive barve. P 1. Pd = 6,8 cm, inv. št. 1478.

Tabla 4

1. Fragment ustja keramične posode, izdelane na lončarskem vretenu, svetlooranžne barve in hrapave površine. P 1. Pu = 12 cm, inv. št. 1419.
2. Fragment ustja keramične posode, izdelane na lončarskem vretenu, rjavočrne barve in hrapave površine. P 1. Pu = 15,2 cm, inv. št. 1483.
3. Fragmentirano ustje keramične skleda, izdelane na lončarskem vretenu, sivočrne barve, okrašene z navpično in poševno vrezanimi vzporednimi linijami. P 1. Pu = 14,1 cm, inv. št. 1484.
4. Fragment ustja amfore z delno ohranjenim ročajem. Opečnato rdeče barve, tip Lamboglia 2. P 1. Pu = 12,2 cm, inv. št. 1396.
5. Fragment ustja amfore okraste barve, tip Lamboglia 2. P 2. Pu = 14,4 cm, inv. št. 1441.
6. Fragment ustja amfore okraste barve, tip Lamboglia 2. P 1. Pu = 15,8 cm, inv. št. 1487.
7. Fragment ustja amfore okraste barve, tip Lamboglia 2. P 1. Pu = 16 cm, inv. št. 1426.
8. Fragment dvojnega ročaja amfore oranžne barve, tip Dressel 2-4. P 1. D = 18 cm, inv. št. 1397.
9. Pokrov amfore rjavorumene barve. P 1. Pr = 9 cm, inv. št. 1384.
10. Pokrov amfore rumenorjave barve, ornamentiran s svastiko. P 1. Pr = 8,9 cm, inv. št. 1494.

Tabla 5

1. Fragment ustja amfore okraste barve. P 2. Pu = 13,5 cm, inv. št. 1336.
2. Fragment ustja amfore svetlooranžne barve. P 2. Pu = 16,6 cm, inv. št. 1330.
3. Fragment ustja amfore rjavorumene barve z reliefnim žigom PHIL.C. P 1. Pu = 17,2 cm, inv. št. 1563. Stokin 1987b, 88, sl. 2.
4. Fragment dna amfore rdeče barve. P 1. V = 9,3 cm, inv. št. 1454.
5. Fragmentirano dno amfore okraste barve. P 2. V = 8,8 cm, inv. št. 1467.
6. Keramična ribiška utež oranžne barve. P 2. Š = 4,2 cm, inv. št. 1369.
7. Keramična ribiška utež rdeče barve. P 2. Š = 3,9 cm, inv. št. 1367.
8. Keramična ribiška utež rdeče barve. P 2. Š = 2,8 cm, inv. št. 1367.
9. Fragmentiran lok bronaste fibule srednjelatenske sheme. P 1. D = 3,1 cm, inv. št. 1371a. Guštin 1987, 45, fig. 2: 6.
10. Fragment loka, noge in peresovine fibule tipa Jezerine.

P 1. D = 3,8 cm, inv. št. 1371b. Sl. 5: 4. Guštin 1987, 45, fig. 2: 7.

11. Lit bronast žebelj. P 1. V = 10,3 cm, inv. št. 1355.

12. Fragmentiran lit bronast žebelj. P 2. V = 6,3 cm, inv. št. 1358.

13. Slabo ohranjen železen žebelj. P 1. V = 7,3 cm, inv. št. 1313.

14. Bronast lit žebliček za pribijanje svinčenega okova ladijskega kljuna (prim. M. Feugère, *Lattara* 3, 1990, 202, fig. 17-26 na str. 373). Spodnja stran glavice je okrašena z reliefnimi pikami in črticami. P 1. V = 1,5 cm, inv. št. 1364.

15. Ukriavljen svinčen predmet z luknjico. P 2. V = 8,1 cm, inv. št. 1365.

16. Fragment bronu. P 1. Inv. št. 1361.

17. Fragmentiran bronast trnek. P 1. Inv. št. 1361.

18. Delno ohranjen bronast obroček za nošnje strigila, okrašen z drobnimi rebri in krogi na loku, s stilizirano labodjo glavico ter trapezoidno zanko. P 1. D = 9,1 cm, inv. št. 1356. Sl. 5: 5.

19. Fragment imbreksa rumenooranžne barve z žigom TRO-SI. P 2. D = 14,5 cm, inv. št. 1499.

ANALIZA PREDMETOV

Najdenih je bilo večje število fragmentiranih amfor s kratkim ustjem (*t.* 4: 4-7), z masivnim cilindričnim vratom in ročajema, ki imata vrh pod ustjem (*t.* 4: 4), konec pa na klekasto izoblikovanem prehodu vratu v trebuh. Amfore tega tipa so se razvile iz grško-italskih amfor konec 2. st. pr. n. š., v uporabi pa so ostale do sredine 1. st. pr. n. š.¹² Izdelovali so jih ob zahodni in severni jadranski obali,¹³ razširjene pa so bile v poznorepublikanskem času predvsem na Jadranu in v

Sl. 5: Fornače pri Piranu. 1 fragment italo-megarske čaše; 2 fragment posodice tankih sten; 3 fragment italo-megarske čaše; 4 lok in del peresovine fibule tipa Jezerine; 5a okrašena trapezoidna zanka obročka za nošnje strigila (glej tudi *t.* 1: 1-3; 5: 10,18).

Fig. 5: Fornače near Piran. 1 fragment of an Italo-Megarian bowl; 2 fragment of a thin-walled vessel; 3 fragment of an Italo-Megarian bowl; 4 loop and part of the spring of a Jezerine-type fibula; 5a fragment of a strigilis ring; 5a decorated trapezoidal loop of a strigilis ring (see also *pl.* 1: 1-3; 5: 10,18).

vzhodnem Sredozemlju.¹⁴ Zelo verjetno so to amfore tipa Lamboglia 2, ki se v drugi polovici 1. st. pr. n. š. razvijajo v naslednji tip Dressel 6A.¹⁵

Profiliran trakast ročaj (*t. 4: 8*) pripada amfori tipa Dressel 2-4, ki se pojavi v Italiji konec 1. st. pr. n. š., v uporabi pa ostane vse do konca 1. st. n. š.¹⁶ Ta tip amfore ima enostavno okroglo ustje in profiliran trakast dvojni ročaj, ki je potekal od ustja skoraj pravokotno na klekast prehod vratu v trup. Amfore tega tipa so izdelovale delavnice v Italiji in tudi v Istri.¹⁷

Keramika s črnim premazom iz Fornac je bila najdena v več kot petdesetih fragmentiranih primerkih, vendar nekaterih ni bilo mogoče tipološko opredeliti.

Pojavljajo se krožniki, pokrov, slabo ohranjeno dno oljenke in sklede. Keramika s črnim premazom se v zahodnem Sredozemlju in v Italiji pojavi v 4. st. pr. n. š. in je v uporabi vse do začetka 1. st. n. š.¹⁸ Med fragmenti, ki jih je mogoče rekonstruirati, sta skodeli (*t. 2: 8,9*) prisekane stožčaste oblike z nizkim, izvihanim in stanjšanim robom ustja in s črnim oziroma rjavim premazom. Takšne skodele so po Morelu tipična severnoitalska oblika vrste F 2654, značilna predvsem za poznorepublikansko obdobje.¹⁹

Podobne skodele iz Padove so datirane v sredino 1. st. pr. n. š.²⁰ Na Štalenskem vrhu so takšni primerki v trdem "izdelku" datirani v prvo polovico in v sredino 1. st. pr. n. š.,²¹ medtem ko so primerki v poroznem "izdelku" okvirno datirani v sredino 1. st. pr. n. š.²²

V Istri so najstarejši primerki keramike s črnim premazom znani iz Nezakejja ter datirani v sredino 3. st. pr. n. š. in v začetek 2. st. pr. n. š.²³

Neobjavljeni primerki iz Sermina,²⁴ Pirana,²⁵ Pulja,²⁶ Pomjana²⁷ in Simonovega zaliva²⁸ zaenkrat samo dokazujejo razprostranjenost tovrstne keramike v Istri.

Keramiko s črnim premazom so izdelovale delavnice v Etruriji, v Padski nižini ter na severozahodni jadranski obali, medtem ko so atipične primerke slabše kvalitete domnevno izdelovale delavnice v Akvileji in njeni okolici.²⁹

Keramiko tankih sten predstavlja italo-megarska čaša (*t. 1: 1; sl. 5: 1*), ki je sorodna čaši iz Riminija (lokalni izdelek)³⁰ in predvsem primerkom iz ladje, potopljene pri Spargiju, datirane na konec 2. st. pr. n. š.³¹ Le-ti so verjetno izdelek maloazijskih delavnic.³² Posodica, izdelana iz mazaste in mehke keramike svetlosive barve s črnim premazom, tankih sten in z ornamentom (*t. 1: 2; sl. 5: 2*) je značilna za severnoitalsko proizvodnjo,³³ najstarejši primerki pa se pojavijo na začetku 1. st. n. š.³⁴ Posodica jajčaste oblike z izvihanim kratkim ustjem (*t. 1: 8*), rahlo hrapave in porozne površine rjavooranžne barve in v notranjosti rjavorožnate barve je primerljiva z obliko III po Marabini Moevs, datirano od sredine 2. st. pr. n. š. do 1. st. pr. n. š.³⁵ Posodice oblike III so razprostranjene v Italiji in v zahodnem Sredozemlju.³⁶ Fragment kozarca z rahlo usločenim dnom temnordeče barve (*t. 3: 11*) je verjetno tudi podoben obliki III po Marabini Moevs.³⁷

V obravnavani sondi sta bili odkriti dve fragmentirani oljenki (*t. 1: 4,5*). Glede na podobnost z oljenkami s Štalenskega vrha,³⁸ datiranimi v zgodnjeavgustejsko

obdobje,³⁹ ter na razširjenost te vrste oljenk in sorodnih oblik v Italiji, Korintu, Delfih in Atenah v 1. st. pr. n. š. lahko tudi naša primerka datiramo v poznorepublikanski ali najpozneje v zgodnjeavgustejski čas.⁴⁰

Skledo iz sive keramike (*t. 2: 10*), ki so jo uporabljali kot namizno posodje,⁴¹ lahko opredelimo na podlagi obširne raziskave tovrstne keramike na najdišču ex Pilsen v Padovi kot tip Xa, datiran v čas od 4. st. pr. n. š. pa vse do prve polovice 2. st. pr. n. š.⁴² Zelo podobne oblike so uporabljali še v 1. st. pr. n. š.⁴³

Kronološko težje opredeljiva je kuhinjska keramika (*t. 4: 1-3*), med katero lahko primerjamo lonec z izvihanim ustjem (*t. 4: 2*) s podobnim iz vile Settefinestre;⁴⁴ datiran je v čas 2. st. pr. n. š. in naj bi bil izdelek lokalnih delavnic.⁴⁵

Fragmentirano ustje terre sigillate s premazom opečnato rdeče barve (*t. 3: 4*) je mogoče pripadalo krožniku z navpično steno - eni od variant, ki jih *Conspectus formarum* označuje z oblikama 20 in 21. Te vrste krožnikov se pojavijo konec avgustejskega obdobja.⁴⁶

Med redkimi kovinskimi najdbami (*t. 5: 9-18*) bronasta fibula (*t. 5: 9*) verjetno pripada tipu Picugi, ki ga Guštin na podlagi obravnave latenskih fibul iz Istre uvršča v pozni laten.⁴⁷ Fibule tipa Jezerine (*t. 5: 10; sl. 5: 4*), ki so razprostranjene predvsem v južni Galiji, severni Italiji in Iliriku,⁴⁸ Feugère datira v časovni okvir med leti 20 pr. n. š. in 20 n. š.⁴⁹

Fragmentarno ohranjen kovinski predmet (*t. 5: 18; sl. 5: 5*) je del obročka za nošnje strigila. Zaključni se s trapezoidno zanko za zatikanje ter je ornamentiran z rebri in stilizirano labodjo glavico. Takšni obročki se pogosto pojavljajo v poznorepublikanskem obdobju v Italiji in Španiji.⁵⁰

Slabo ohranjen bronast novc (verjetno Tiberijev) je datiran v prvo polovico 1. st. n. š. (As, Rim, RIC?, 14-37 n. š.).⁵¹

SKLEPNA OBRAVNAVA

Obravnava arheoloških najdb iz Fornac nakazuje, da je bilo najdišče naseljeno predvsem v 1. st. pr. n. š. To potrjujejo predvsem drobne keramične najdbe, kot je keramika s črnim premazom (*t. 2: 8,9*), amfore tipa Lamboglia 2 (*t. 4: 4-7*), italo-megarska čaša (*t. 1: 1*), poznorepublikanski oljenki (*t. 1: 4,5*), posodica jajčaste oblike (*t. 1: 8*), obroček za nošnje strigila (*t. 5: 18*) in fibula srednjelatenske sheme (*t. 5: 9*). Redke posamične najdbe, predvsem čaša tankih sten (*t. 1: 2*), fibula tipa Jezerine (*t. 5: 10*), *terra sigillata* (*t. 3: 4*) in bronasti novc nakazujejo verjetnost, da je bilo območje naseljeno tudi v začetku 1. st. n. š.

Odkriti zidovi, grajeni v tehnikah *opus reticulatum* in *opus incertum*, so močna podpora večfazni gradbeni dejavnosti, kar pomeni, da je bilo življenje na najdišču daljše obdobje. Arheološka sondiranja z odkritimi ostalinami potrjujejo arheološke ugotovitve, znane iz preteklosti, o obstoju arhitekturnih ostalin ob obali.⁵² Zaradi stalnega pogrezanja jadranske obale⁵³ pa lahko predvidevamo, da se objekti nahajajo tudi pod morjem. Ostanke zidov morda lahko povežemo s temelji rimske stavbe in mozaikom, odkritimi v neposredni

bližini.⁵⁴ Fornače dokazujejo, da je bilo zaledje Pirana⁵⁵ v 1. st. pr. n. š. že naseljeno, vendar je zaenkrat še dvomljiva povezanost tega najdišča z bližnjimi Fizinami⁵⁶ in sv. Bernardom.⁵⁷ Velika količina fragmentarno ohranjenih amfor morda nakazuje gospodarsko dejavnost tega območja (vino, olje). Predvsem pa je

pomembna ugotovitev, da večina najdenih predmetov izvira iz italškega okolja. Tako arheološke ostaline iz Fornač kažejo, da je bila severozahodna Istra že v sredini 1. st. pr. n. š. integrirana v italško gospodarstvo. To ji je morda omogočal poseben obmejni položaj.⁵⁸

- ADAM, A. M. in M. FEUGÈRE 1982, Un aspect de l'artisanat du bronze dans l'arc alpin oriental et en Dalmatie au Ier s. av. J.-C.: les fibules du type dit "de Jezerine". - *Aquil. Nos.* 53, 129-188.
- ANSI, *Arheološka najdišča Slovenije*. - 1975, Ljubljana.
- BENUSSI, B. 1927-1928, Dalle annotazioni di Alberto Puschi per la Carta archeologica dell'Istria. - *Arch. Triest. ser.* 3, 14, 245-275.
- BOLTIN-TOME, E. 1970-1971, Zametki primorskih mest. - *Arh. vest.* 21-22, 167-172.
- BOLTIN-TOME, E. 1977, Rimski nagrobnik z Bernardina v Portorožu. - *Arh. vest.* 28, 119-121.
- BOLTIN-TOME, E. 1979, Slovenska Istra v antiki in njen gospodarski vzpon. - *Slov. mor. zal.* 2-3, 41-61.
- CARRE, M. B. 1985, Les amphores de la Cisalpine et de l'Adriatique au début de l'Empire. - *Mél. Ét. franç. Rome* 97/1, 207-245.
- CIPRIANO, M. T. in M.-B. CARRE 1989, Production et typologie des amphores sur la côte adriatique de l'Italie. - V: *Amphores romaines et histoire économique: dix ans de recherche*, Coll. de l'Éc. franç. de Rome 114, 67-104, Rome.
- CONSPECTUS FORMARUM 1990, *Conspectus formarum terrae sigillatae italico modo confectae*. - *Mater. z. röm.-germ. Ker.* 10, Bonn.
- DE FRANCESCHI, C. 1924, *Raccolta dei documenti medievali di Pirano* 1. - Parenzo.
- FARKA, CH. 1977, *Die römischen Lampen vom Magdalensberg*. - Kärnt. Musschr. 61, Klagenfurt.
- FEUGÈRE, M. 1985, *Les fibules en Gaule méridionale*. - *Rev. arch. Narb.*, Suppl. 12, Paris.
- GAMBA, M. 1983, Ceramica a vernice nera dallo scavo dell'area ex Pilsen a Padova. - *Arch. Ven.* 6, 31-48.
- GAMBA, M. in A. RUTA SERAFINI 1984, La ceramica grigia dallo scavo dell'area ex Pilsen a Padova. - *Arch. Ven.* 7, 7-80.
- GUŠTIN, M. 1987, La Tène fibulae from Istria. - *Arch. Jug.* 24, 43-56.
- KOZLIČIĆ, M. 1987, Antička obalna linija Istre u svetlu hidroarheoloških istraživanja. - V: *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju* 2, Izd. Hrv. arh. dr. 11/2, 1986, 135-165, Pula.
- LAMBOGLIA, N. 1943, Ch. Simonett, Tessiner Gräberfelder. - *Riv. St. Lig.* 9, 163-194.
- MAIOLI, M. G. 1979, Una matrice di coppa Italo-Megarese rinvenuta a Rimini. - *Riv. St. Lig.* 45, 141-146.
- MARABINI MOEVS, M. T. 1973, *The Roman Thin Walled Pottery from Cosa*. - *Mem. Amer. Acad. Rome* 32.
- MASELLI SCOTTI, F. 1988, La ceramica nelle fortificazioni di età romana in Friuli. - V: *Castelli del Friuli* 7, 261-294, Udine.
- MIHOVIĆ, K. 1985, Rezultati sondažnog istraživanja u sjevernoj bazilici u Nezakciju (1977. godine). - *Hist. Arch.* 15-16, 1984-1985, 5-29.
- MOREL, J.-P. 1987, La céramique à vernis noir en Italie septentrionale. - V: *Celti ed Etruschi nell'Italia centro-settentrionale dal V sec. a. C. alla romanizzazione*, 111-134, Imola.
- MORTEANI, L. 1885, Della città di Pirano. - *Arch. Triest. n.s.* 11, 223-343.
- PALLARÉS SALVADOR, F. 1979, La nave romana di Spargi. - *Riv. St. Lig.* 45, 147-182.
- PEACOCK, D. P. S. in D. F. WILLIAMS 1986, *Amphorae and the Roman economy*. - London, New York.
- SCHINDLER, M. 1986, Die "Schwarze Sigillata" des Magdalensberges 2. Neufunde seit 1965. - V: *Die Ausgrabungen auf dem Magdalensberg 1975 bis 1979*, Magdalensberg-Grabungsbericht 15, 345-390, Klagenfurt.
- SCHINDLER-KAUDELKA, E. 1975, *Die dünnwandige Gebrauchskeramik vom Magdalensberg*. - Kärnt. Musschr. 58, Klagenfurt.
- SETTEFINESTRE 1979-1982, *Settefinestre. Una villa schiavistica nell'Etruria romana*. La villa e i suoi reperti 2.
- STOKIN, M. 1987a, Fornače, V. Piran. - *Var. spom.* 29, 256.
- STOKIN, M. 1987b, Fornače, antično naselje. - *Arh. preg.* 27, 1986, 88.
- STOKIN, M. 1989a, Sermin. - *Var. spom.* 31, 240.
- STOKIN, M. 1989b, Piran. - *Var. spom.* 31, 230-231.
- STOKIN, M. 1989c, Severozahodna Istra v 1. stoletju pred našim štetjem. - *Kronika* 37/1-2, 21-22.
- STOKIN, M. 1990, Piran, Piranon. - *Arh. preg.* 29, 1988, 181-183.
- STOKIN, M. in D. JOSIPOVIĆ 1988, Sermin. - *Var. spom.* 30, 200-206.
- ULBERT, G. 1984, *Cáceres el Viejo*. - *Madr. Beitr.* 11, Mainz.

¹ ANSI, 146.

² Boltin-Tome 1977, 120, sl. 1.

³ De Franceschi 1924, 260.

⁴ Morteani 1885, 365.

⁵ Stokin 1987a, 256. Stokin 1987b, 88.

⁶ Vertikalne črno-bele posnetke s pomočjo S-stativa je naredil dr. Vinko Šribar.

⁷ Kozličić 1987, 136, t. 16.

⁸ Školjke in polže je analiziral mag. A. Avčin, Inštitut za biologijo UEK v Ljubljani, Morska biološka postaja Piran.

⁹ Stokin 1989a, 240.

¹⁰ B. Djurić ustno.

¹¹ Benussi 1927-1928, 258.

¹² Peacock, Williams 1986, 98-101. Cipriano, Carre 1989, 80-85.

¹³ Cipriano, Carre 1989, 80-85, fig. 13.

¹⁴ Ib., 85, fig. 14.

¹⁵ Ib., 82-84. Carre 1985, 209-218.

¹⁶ Peacock, Williams 1986, 105-106.

¹⁷ Carre 1985, 226-228.

¹⁸ Gamba 1983, 31.

¹⁹ Morel 1987, 125.

²⁰ Gamba 1983, 36, 47, fig. 4: 23-28.

²¹ Schindler 1986, 350, Abb. 2: 10-11.

²² Ib., 357, Abb. 2: 14-15.

²³ Mihovilić 1985, 11, t. 6: 1-11.

²⁴ Stokin, Josipović 1988, 202, sl. 15.

²⁵ Stokin 1989b, 230-231.

²⁶ Pregled neobjavljene keramike s črnim premazom iz Pulja (Dianin tempelj in Blok 11) ter iz Nezakcija mi je omogočila kustosinja Kristina Mihovilić (Arheološki muzej Istre, Pula), za kar se ji prav lepo zahvaljujem.

²⁷ V času topografsko-sondažnih raziskav MZVNKD Piran v letih 1986-1987 na Pomjanu je bil pri vasi najden fragment ustja keramike s črnim premazom. Dokumentacija MZVNKD Piran - Pomjan 1987.

²⁸ Arheološka izkopavanja MZVNKD Piran in Univerze v Lundu, Oddelek za klasične študije, Švedska, 1990; v stratiografski enoti 115 je bilo odkritih nekaj fragmentov keramike s črnim premazom. Dokumentacija MZVNKD Piran-SSI 1990.

²⁹ Maselli Scotti 1988, 268.

³⁰ Maioli 1979, 143, fig. 2.

³¹ Pallarés Salvador 1979, 174, 180, fig. 32-33.

³² Ib., 173.

- ³³ Marabini Moevs 1973, 212-215.
³⁴ Lamboglia 1943, 180-183. Schindler-Kaudelka 1975, 33, 110-111, Taf. 20: 103.
³⁵ Marabini Moevs 1973, 58-59.
³⁶ *Ib.*
³⁷ *Ib.*, 58.
³⁸ Farka 1977, 23-27, Taf. 8: 39.
³⁹ *Ib.*, 27.
⁴⁰ *Ib.*, 23-27.
⁴¹ Gamba, Ruta Serafini 1984, 22.
⁴² *Ib.*, 32-34, fig. 7.
⁴³ *Ib.*, 22-23.
⁴⁴ Settefinestre 1979-1982, 105, tav. 29: 10.
⁴⁵ Settefinestre 1979-1982, 102.

- ⁴⁶ *Conspectus formarum* 1990, 86-89, oblika 20, 21.
⁴⁷ Guštin 1987, 45, 51 ss., fig. 2: 6.
⁴⁸ Adam, Feugère 1982, fig. 13.
⁴⁹ Feugère 1985, 257-258.
⁵⁰ Ulbert 1984, 71-77, Abb. 18-19, Taf. 12: 69-71.
⁵¹ Novec je določil dr. P. Kos, Numizmatični kabinet, Narodni muzej, Ljubljana.
⁵² Morteani 1885, 365.
⁵³ Kozličić 1987, 138.
⁵⁴ Boltin-Tome 1970-1971, 170.
⁵⁵ Stokin 1990, 183.
⁵⁶ Boltin-Tome 1979, 49-51.
⁵⁷ Boltin-Tome 1979, 60, sl. 8.
⁵⁸ Stokin 1989c, 21-22.

Settlement remains from the first century B.C. at Fornače near Piran

Summary

Fornače is an old toponym for the place located in the neighbourhood of Bernardin, where a Gothic monastery of St. Bernard of Siena¹ used to stand and where a Roman tombstone was found.² De Franceschi associates the name Fornače with a brickworks that supposedly stood on that spot.³

Archaeological remains are situated in a valley which forms a natural amphitheatre off the shore and near the coastal road Bernardin-Piran. A large part of the archaeological site was probably destroyed during the construction of the Selveti soap factory in the mid-19th century. According to Morteani, foundations of Roman structures with mosaics, coins, and pottery fragments were discovered on the spot where buildings of the former factory are seen today.⁴

Archaeological test excavations (fig. 1) revealed three walls running north-south (fig. 2)⁵ underlying 0.70 m deep alluvial deposit. Two walls were built in the *opus reticulatum* technique (fig. 3), whereas the third, later wall was built in the *opus incertum* style. The bases of the walls lie 0.96 m below the present-day sea level, which has risen since the Roman period.⁷ In addition to individual pieces of construction material and small finds found in the areas between the walls, barely recognizable layers of crushed shells and snails were recorded, principally in vertical sections (fig. 4). Analysis of samples disclosed the highest frequency of the following shell and snail species: *Arca noae*, *Pecten jacobaeus*, *Trunculariopsis trunculus*, *Murex brandaris*, *Cerithium vulgatum*, *Spondylus gaedropus*, *Chlamys opercularis*.⁸ Similar occurrences of shells and snails are known from Sermin⁹ and from the island of Vis,¹⁰ but the information available at the moment does not permit the interpretation of the phenomenon. It might, however, have a relation with Benussi's report "that remains of a scarlet dye manufacture (large amounts of snails), a mosaic floor, a sarcophagus, a well, bricks, pottery, glass ware and other things were found in the vicinity of St. Bernardin".¹¹

A large number of fragmented rims of amphorae of Lamboglia 2 were found in the test trench (pl. 4: 4-7). The amphorae of this type evolved from the Greco-Italic type at the end of the 2nd century B.C., and were kept in use until the mid-1st century B.C.¹² They were manufactured in east Italy¹³ and in the late Republican period were spread in a wider area of the eastern Mediterranean.¹⁴ One handle (pl. 4: 8) belongs to an amphora of Dressel 2-4 type appearing in Italy at the end of the 1st century B.C. and remaining in use up to the end of the 1st century A.D.¹⁶ The amphorae of this type were manufactured in Italy and Istria too.¹⁷

More than 50 pieces of black glaze ware were found at Fornače, but the shape of some forms could not be determined. Among determinable forms there are two bowls in the shape of an intersected cone, with low everted and thinned lips and with a black or brown slip (pl. 2: 8,9). These are, according to Morel, typical north-Italic bowls of type F 2654, characteristic above all of the late Republican period.¹⁹ The

oldest examples of black glaze ware in Istria, dating from the mid-3rd and to the early 2nd centuries B.C., were found at Nesactium.²³ The unpublished examples from Sermin,²⁴ Piran,²⁵ Pula,²⁶ Pomjan²⁷ and Simonov zaliv²⁸ can at the moment only be considered as evidence of distribution of this pottery type in Istria.

Thin-walled pottery is represented by an Italo-Megarian bowl (pl. 1: 1; fig. 5: 1) similar to a bowl from Rimini (local product)³⁰ and particularly to examples from a sunken ship at Spargi dated to the late 2nd century B.C.³¹ The latter seem to have been manufactured in Asia Minor.³² A small vessel with a soft fabric of light grey colour, with a black slip, thin walls and decorated (pl. 1: 2; fig. 5: 2), is typical of wares from northern Italy,³³ the oldest examples appearing at the beginning of the 1st century A.D.³⁴ A small egg-shaped vessel (pl. 1: 8) with short everted lips was also discovered. It is of the Marabini Moevs type III, approximately dating from the mid-2nd century to the 1st century B.C.,³⁵ and found in Italy and in the western Mediterranean.³⁶

Two oil lamps (pl. 1: 4,5) can be dated to the late Republican or, at the latest, to the early Augustan period, on the evidence from similar pieces from Magdalensberg (Štalenski vrh)³⁸ and the distribution of related types of oil lamps in Italy, Corinth, Delphi and Athens in the 1st century B.C.⁴⁰

A grey bowl (pl. 2: 10), used as tableware,⁴¹ can be determined, on the basis of extensive examination of this pottery type at the site of ex Pilsen in Padova, as type Xa dated from the 4th to the first half of the 2nd century B.C.⁴² Very similar forms, however, continued to be used into the 1st century B.C.⁴³

A fragmented *terra sigillata* rim with an orange-red slip (pl. 3: 4) may have belonged to a plate with vertical walls - to one of the variants denoted by the *Conspectus formarum* as forms 20 and 21. The plates of this type make their appearance at the end of the Augustan period.⁴⁶

Among a small number of metal finds there is a bronze fibula (pl. 5: 9) defined by Guštin, considering the La Tène fibulae from Istria, as a Late La Tène type.⁴⁷

The Jezerine-type fibulae (pl. 5: 10; fig. 5: 4), distributed mainly in southern Gaul, northern Italy and Illyricum,⁴⁸ have been placed by Feugère between 20 B.C. and 20 A.D.⁴⁹

A fragmented metal object (pl. 5: 18; fig. 5: 5) is probably a part of a ring used for carrying a strigilis. Similarly decorated rings, with stylized swan heads, ribs and a trapezoidal loop, frequently occur in Italy and Spain in the late Republican period.⁵⁰

A poorly preserved coin (probably Tiberius) is dated to the 1st century A.D. (As, Roma, RIC?, A.D. 14-37).⁵¹

The archaeological finds from Fornače show the site was occupied primarily in the 1st century B.C. A few scattered finds indicate the probability, however, that occupation continued into the early 1st century A.D.: thin-walled pottery (pl. 1: 2), *terra sigillata* (pl. 3: 4), Jezerine-type fibula (pl. 5: 10),

coin. The walls built in *opus reticulatum* and *opus incertum* strongly support the idea that several phases of construction were involved, implying a relatively long period of settlement.

The archaeological discoveries in the test excavations confirm previous claims⁵² about the existence of structural remains on the coast. Given the continuing rise in sea level it is possible that archaeological remains survive under water off the mainland.⁵³ The walls discovered can perhaps be related to the foundations of a Roman structure with mosaics found nearby.⁵⁴

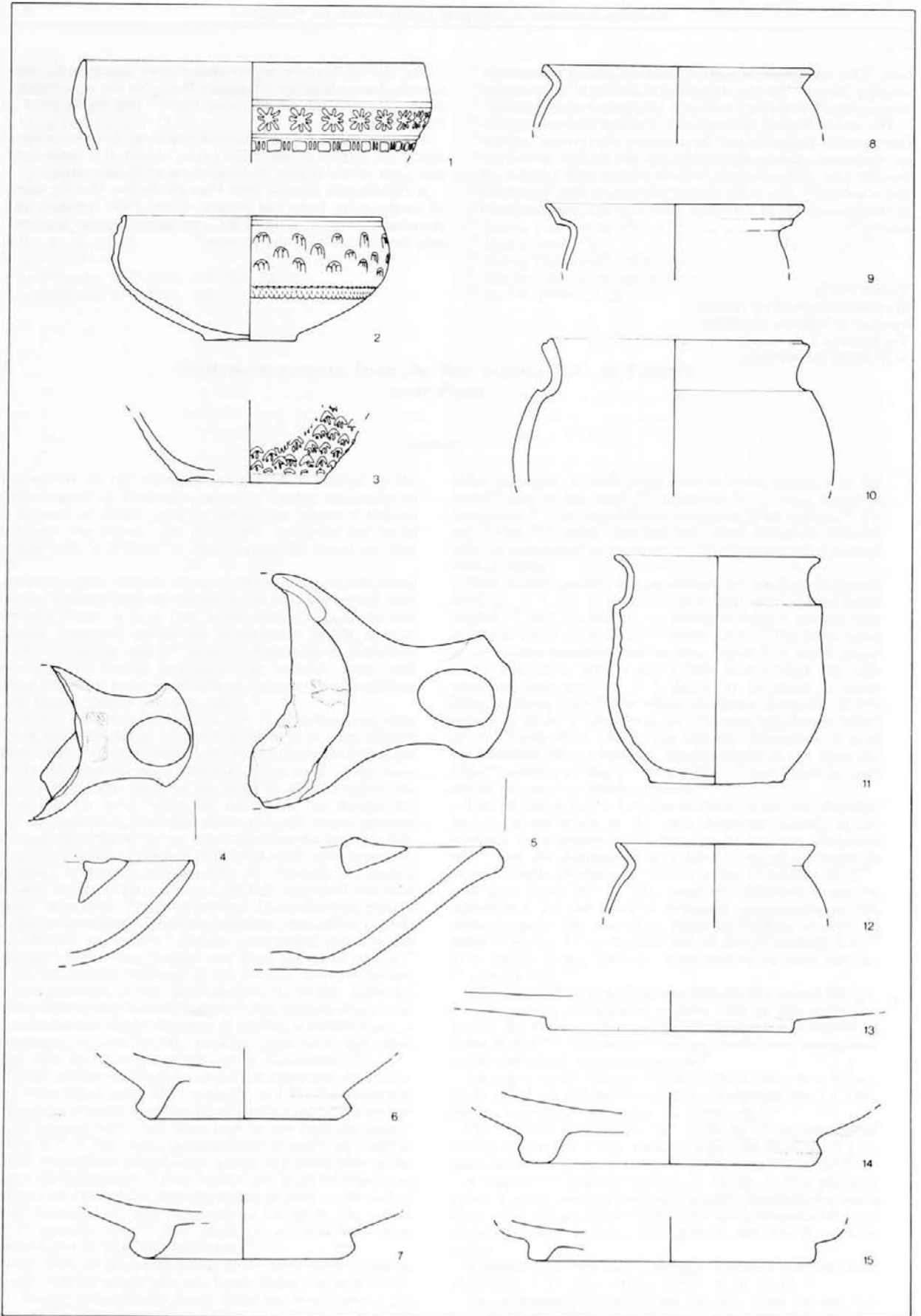
The site of Fornače proves that Piran's hinterland⁵⁵ was inhabited as early as the 1st century B.C., but the relationship of this site with the neighbouring Fizinje⁵⁶ and St. Bernard⁵⁷ remains unclear.

The large number of fragmented amphorae gives an indication of the activity in this region (wine, olives). It is significant that most of the objects discovered are of Italian origin.

Archaeological remains from Fornače disclose that the area of northwestern Istria had integrated into Italic economy by the middle of the 1st century B.C.; its special frontier location may have accelerated the process.⁵⁸

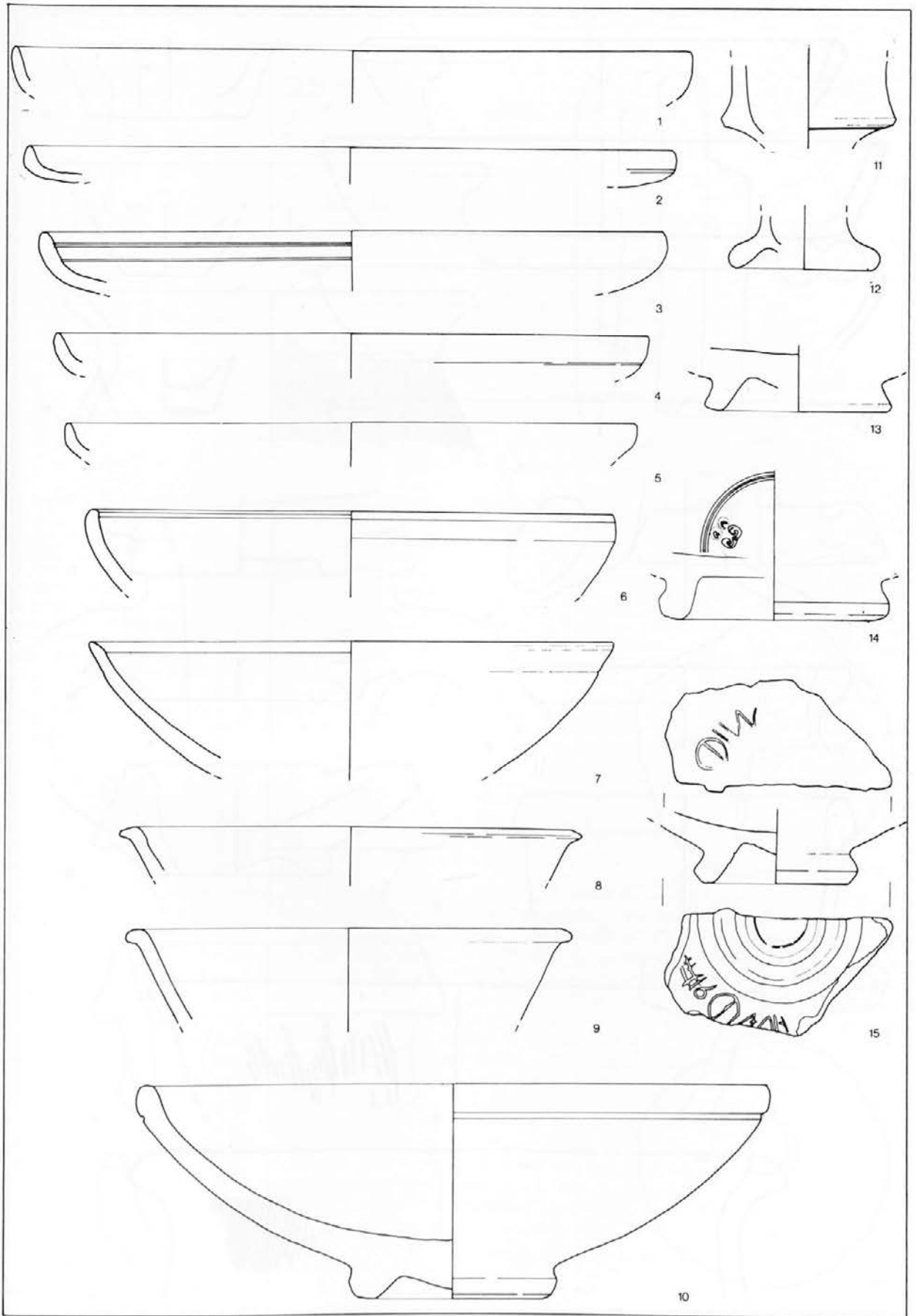
Marko Stokin
Medobčinski zavod za varstvo
naravne in kulturne dediščine
Trg bratstva 1
SLO-66330 Piran/Pirano

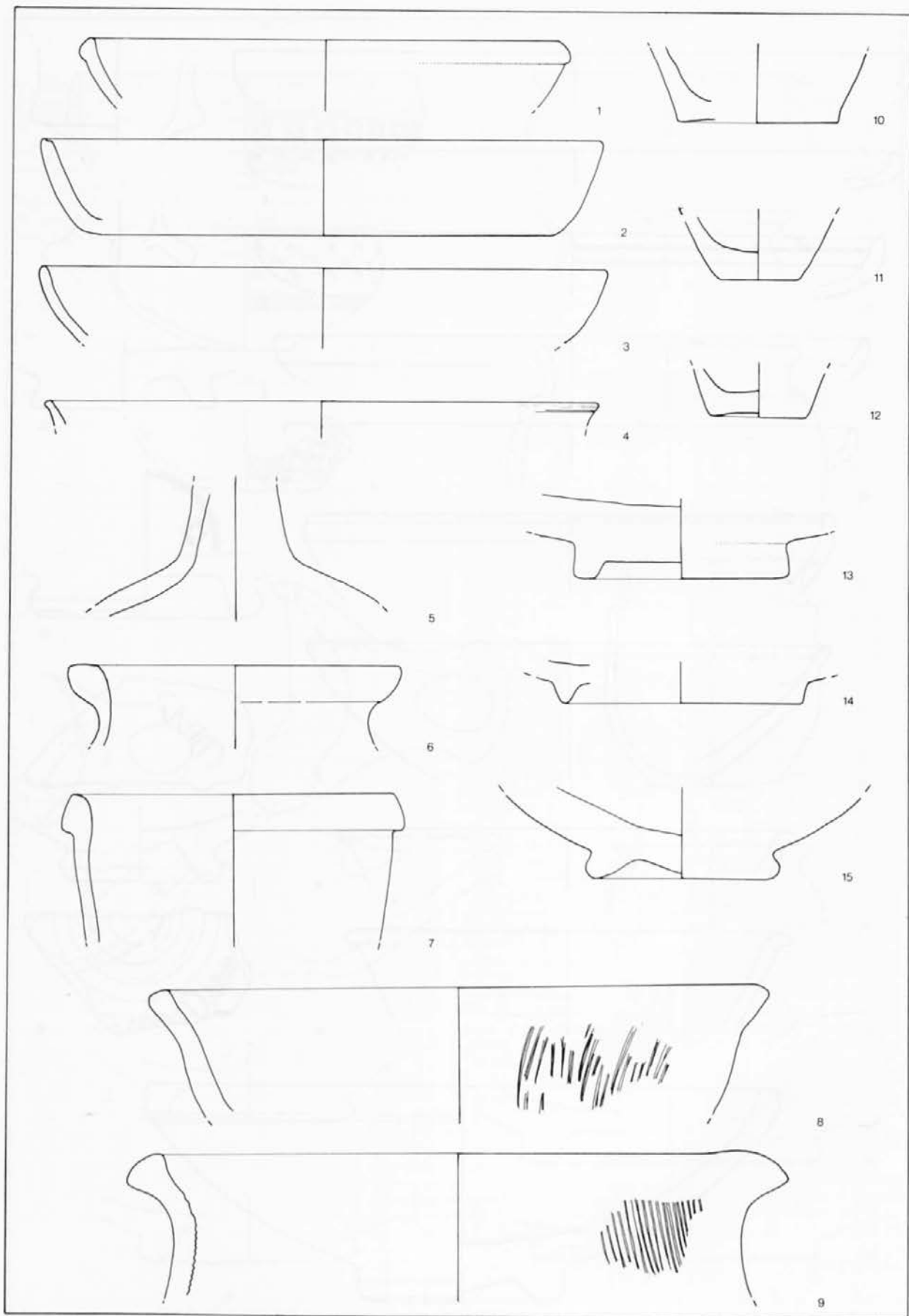
T. 1: Fornače pri Piranu. Vse keramika. M. 1:2.

Pl. 1: Fornače near Piran. Pottery. Scale 1:2.

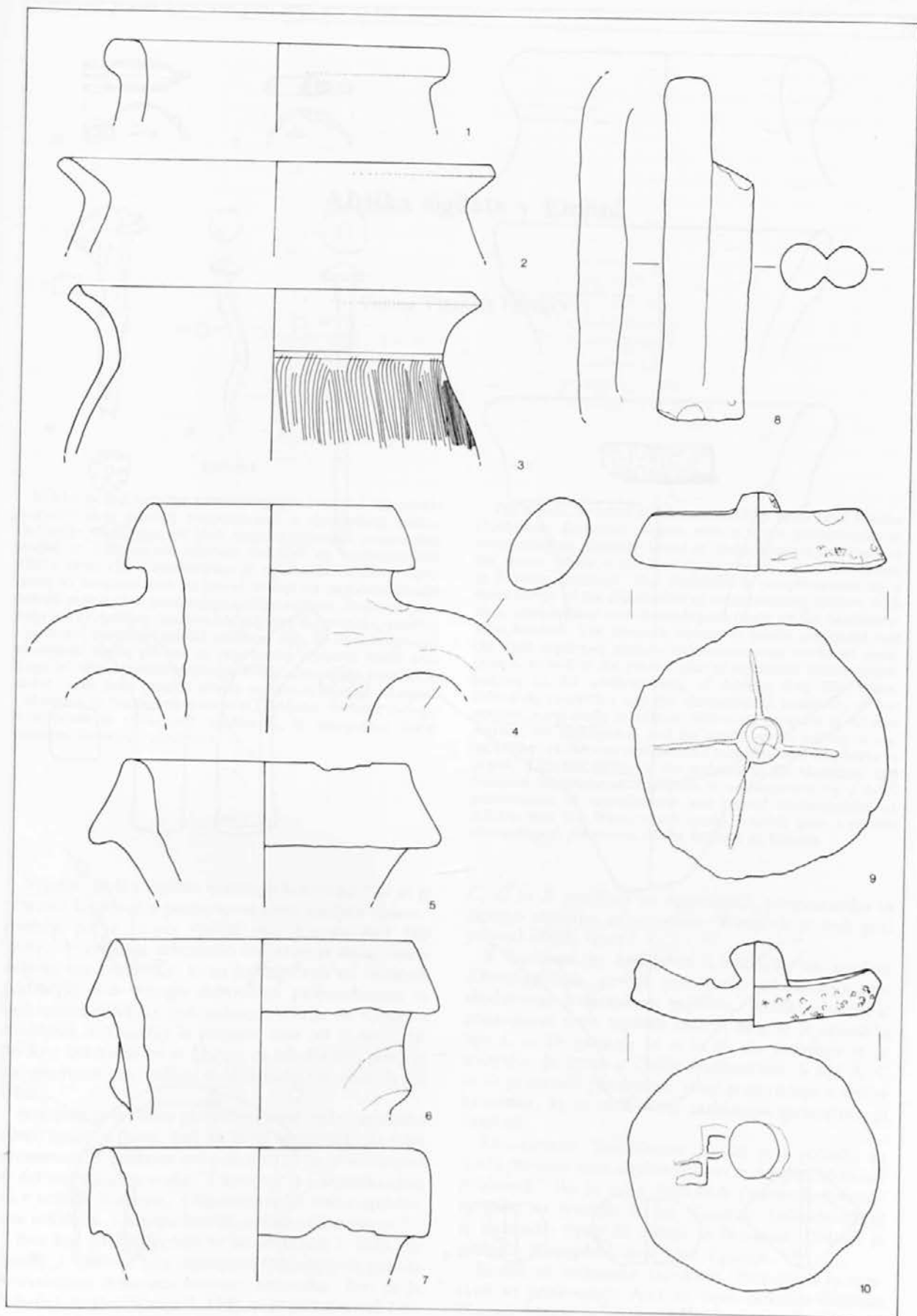
T. 2: Fornače pri Piranu. Vse keramika. M. 1:2.

Pl. 2: Fornače near Piran. Pottery. Scale 1:2.

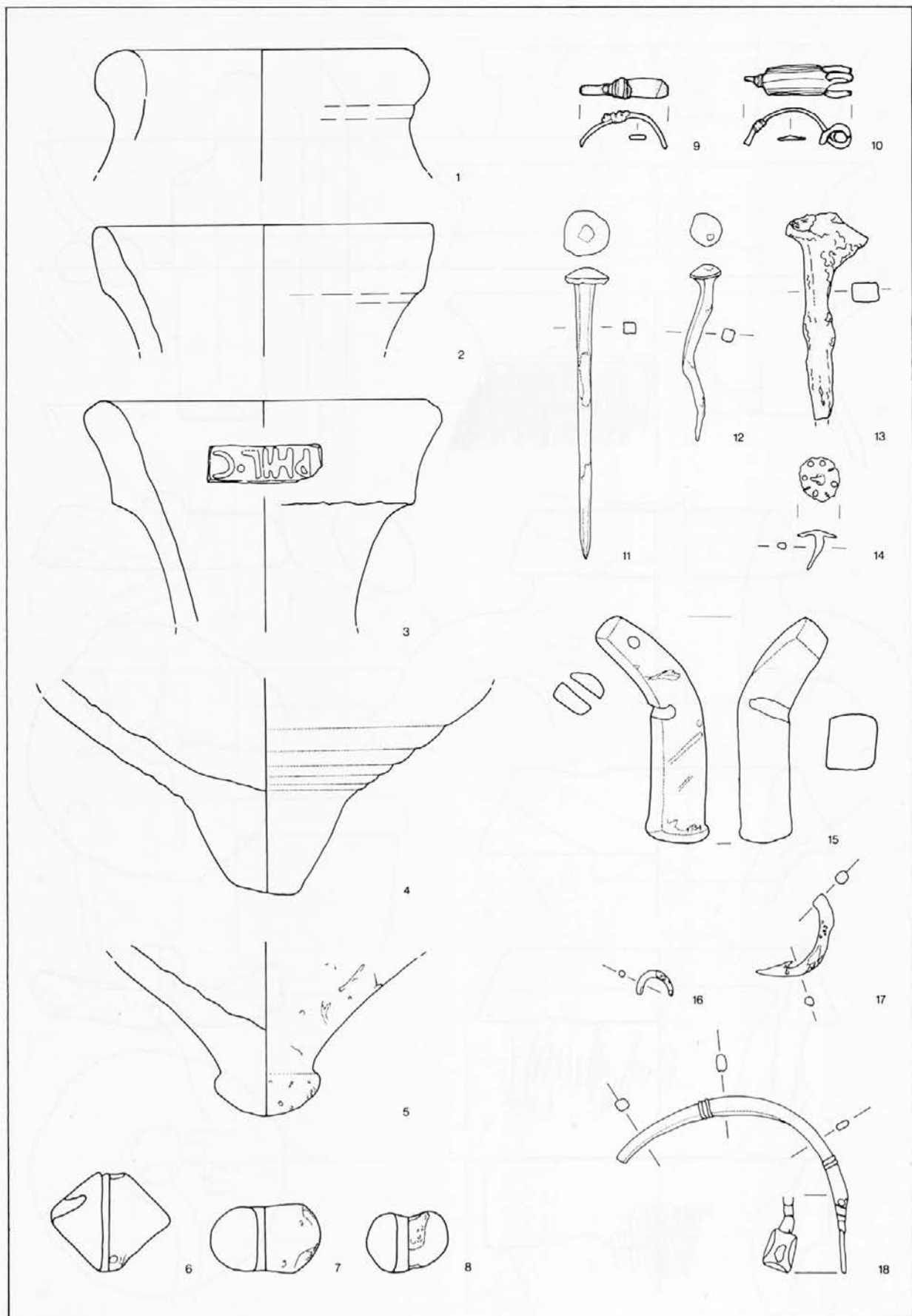
T. 3: Fornace pri Piranu. Vse keramika. M. 1:2.

Pl. 3: Fornace near Piran. Pottery. Scale 1:2.

T. 4: Fornače pri Piranu. Vse keramika. M. 1-3,9,10 = 1:2; 4-8 = 1:3.

Pl. 4: Fornače near Piran. Pottery. Scale 1-3,9,10 = 1:2; 4-8 = 1:3.

T. 5: Fornace pri Piranu. 1-8 keramika; 9-12,14,16-18 bron; 13 železo; 15 svinec. M. 1-5 = 1:3; 6-18 = 1:2.
 Pl. 5: Fornace near Piran. 1-8 pottery; 9-12,14,16-18 bronze; 13 iron; 15 lead. Scale 1-5 = 1:3; 6-18 = 1:2.